



“Geure burua osatzeko ikasi genuen euskara; zegokigun komunitatera bueltatzeko”

► **XAMAR** IRAKASLEA

Ezaguna da Xamar (Garralda-Xamarrena etxekoa, 1956) Elgoibarren. 2008an etorri zen estrainekoz gureru *Euskal Kultura Tradizionala* ikastaroarekin, eta 2014an bueltatu zen *Euskara Jendea* ikastaroa ematera. Aparteko arrakasta izan zuten biek. Oraingoan bere azken lanarekin etorri da, *Etxera bidean* liburuarekin, Elgoibarko Izarra Euskaltzaleon Topaguneak Udalaren laguntzarekin antolatutako *Biba Hasier!* zikloaren baitan. Frankismoan sortu, hazi eta hezitako belaunadi baten istorioa jaso du orain arteko bere lanik pertsonalenean.

- IMANOL LARRAÑAGA JUARISTI -

◆ **Gustura egindako lanarekin, Xamar?**

Eginik dago, aspaldiko behar baten bukaera da, baina beti hobeki egin zitekeelakoan geratzen naiz zernahi lanekin.

◆ **Inork ere ez zuela irakurriko uste zenuen eta, dagoeneko, bigarren edizioa ere martxan dago.**

Harrigarriki! Bai, liburuak oso harrera ona izan du eta horrek poza ematen dit. Badirudi denok, era batean ala bestean, bizi izan dugun gaia dela: Herri honek pairatu duen akulturazioa dator liburuan, eta, bereziki, horren kontrako gure borroka.

◆ **Zergatik idatzi duzu liburua? Zertarako?**

Lehenengo helburua Aezkoa ibarra ezagutaraztea zen. Nafarroako ekial-

deko mendietan –hala edo hola– euskara atxiki duen azken ibarra da eta ez da gure letretan ageri. Gainera, Aezkoak badiu ez ohiko diren ezaugarri berezi batzuk: hala nola, ibar liberala eta antiklerikala izatea, tradizio karlista eta elizkoitik nabarmenki aldentzen duena.

◆ **Dibulgazio-lanak, besteak beste, “ez dakigula jakiteko” egiten zenituela irakurri nizun elkarrizketa batean. Euskaldunok ez dugula gure Herria ezagutzen, eta ezagutzen ez dena ezin dela maitatu edo baloratu.**

Dakigun bezala, hizkuntzaren bizitzan hiru eragileetariko bat motibapena da, ezagutza eta erabilpenaren ondoan. Baina, nola lantzen da motibapena? Batetik, hizkuntzari, euskarari, dagokion kul-

tura (historia, folklorea, usadioak, geografia, literatura...) ezagutzera emanda; eta, bestetik, inposatu zaizkigun kanpoko begirada arrotzak baztertuz. Gure Herria ezagutzeko begirada autonomo eta beregainak - askeak - bakarrik ematen baitio zentzua hizkuntza komunitateari edo nazioari.

◆ **Memoria historikoa hain modan dagoen honetan, liburu hau, besteak beste, hori ere badela esan zenidan e-mail batean. Memoria historikoa ezin dela gerrari edota gatazka armatuari bakarrik lotuta egon.**

Bai, hemen memoria historikoa aipatzen den bakoitzean 1936ko gerrari buruz ari dela ikusten dut, baina gerraren aurretik eta ondoren gertatu zena ere me-

moría historikoa da niretako. Hain zuzen, liburu honetan kontatzen dudana gerratik hogei urtetara sortutako gazte batzuen bizipenak dira; gazte horiek bizi dutena gerra haren ondorio zuzena da.

♦ ***Etxera bidean da liburuari jarri diozun izenburua. Orhipean liburuan atal bat eskaini zenion etxeari. 2016an, berriaz, Etxea liburu argitaratu zenuen. Zer da etxea euskaldunontzat?***

Etxea dena izan da gure kulturaren zerbait mendetan; gure gizartearen oinarritzko erakundea izan da. Kasu honetan esanahi metaforikoa dauka; "etxera" itzulzea erdaldun hazitako jende batek bere sustraiak eta mintzaira berreskuratzeko egindako bidaia da. "Atzerititik etxeratze" bidea da, liburu azalean ageri den bezala.

♦ ***Zerk bultzatzen du Garraldako gazte bat herriko nagusiengana joan eta berriekin orduak eta orduak pasatzera? Zeren bila, Xamar, Garraldako etxetako sukalde eta atarietan?***

Lapurto ziguten herria ezagutzeko egoten ginen herriko nagusiekin. Guri Garralda euskalduna ebasi ziguten: hizkuntza, kultura, istorioak, ohiturak, ipuinak, kontuak, gertaerak... Eta, une batez, nerabezaroan, deskubritu genuen hori guztia gure nagusien bizipenetan zegoela, haien jakintza zela. Hori dena jakiteko egoten ginen sukalde eta atarietan, baina horretarako hizkuntza gakoa zela ohartu ginen, euskara behar genuela. Beraz, euskara ikasten hasirik, gainerako guztiaren berri izatea nahi genuen. Guk galdutako "argazki" osoa nahi genuen... Nahia baino gehiago, beharra zen.

♦ ***Gogoratzen duzu noiz edo zergatik sumatu zenuten behar hori?***

Aski bat-batean hutsune bat genuela ohartu ginen, euskarak bakarrik bete zezakeen hutsunea. Euskara zen gerra ondoko gure herriko kultura eta historia ulertzeko giltza.

♦ ***Liburuan dator herriko emakume batek zer esan zizuen plazan euskaraz ari zinetela entzun zuenean: "Para qué, si no vale para nada!". Zer erantzun zenuen?***



Hasieran ez nuen ulertzen gu egiten ari ginen bidaiak zergatik mintzen zuten jende bat, baina poliki-poliki ikasi genuen aurre egiten holakoei. Emakumeari emandako erantzuna garbia izan zen: Gu geu izateko balio du euskarak, pertsona moduan osatzeko.

♦ ***Egin zenutena ez zenutela euskararengatik egin entzun dizut. Zuegatik egin zenutela.***

Euskara hizkuntza bat da, gramatika eta hiztegi bat; horrek ez du sentitzen. Baina hiztun komunitateak bai, hiztunok sentitzen dugu, eta gu horren parte ginen... Erdaldun heziak, baina komunitate horren parte ginen; huts egindako parteak. Geure burua sendatzeko ikasi genuen euskara; zegokigun komunitatera bueltatzeko. Geure buruaren alde ari ginen garbiki.

♦ ***Zuek egindako ibilbideak ekarri zuen ondorio lazgarrikeri herrian. Honela idatziz duzu liburuan: "Maite genuen jende zenbaitekin ere hausturak gertatu ziren. Herri osoko harremanak berrantolatzen***

"Lapurto ziguten herria ezagutzeko egoten ginen herriko nagusiekin"

ari ziren emeki. Argi zen, urtetan lurperatutako identitatea azaleratzerakoan, bortxazko berdintasun eta batasun falsuak hautsi egin ziren".

Bai, gaiak zatitu egin zuen herria nabarmenki: euskara eta gure kulturaren alde zeudenak, alde batetik, eta kontra zeudenak, bestetik. Zatiketa honetan preziatzen edota maite genuen zenbait jende kontrako alorrean gelditu zen, eta penagarria izan zen. Ebidenteki, bi aldeak nabarmenak dira gure herrietan, baina baita nazio mailan ere, egunero politika munduan ikusten dugun bezala.

♦ ***Urak bere onera etorrita egongo dira, ezta?***

Nonbait hor!

♦ ***Zer eman dizu zuri euskarak, Xamar? Zer izango zinateke gaur egun, gaztetan euskara ikasi eta Garraldako lurra-ekin bat egitea erabaki izan ez bazenu?***

Ez dut denbora galtzen holakorik pentsatzen; beti hurrengo urratsa izaten dut gogoan, jakin gabe horrek nora eramaten nauen. Hala ere, ez dago dudarik: Herri honek tamalez duen alienatu andana herrietariko bat gehiago izanen nintzatekeen.

♦ ***Eta zuk zer eman diozu euskarari? Zer ematen diharduzu?***

Herriari buruz ikasten dudana erakusten eta zabaltzen saiatzen naiz ni. Arrazoi historikoen ondorioz ezagutzen ez dugun

Xamar eta Imanol Larrañaga, Kultur Etxean egindako elkarrizketako une batean.



“Herriari buruz ikasten dudana erakusten eta zabaltzen saiatzen naiz”

gure kulturaren dibulgazioa egiten dut. Izan ere, amildegi bat dago Herriari buruz dagoen gaur egungo ezagutzaren eta jendeak, oro har, dakienaren artean. Zulo hori betetzen saiatzen naiz.

♦ **Zuen “irakasleak” Garraldara afari truke joaten zirela esaten duzu liburuan. Beste lan bat egin behar zutela derrigorrean. Gorka Arresek gurean eman zuen hitzaldi bat etorri zait burura, euskal kulturagileen bizi-baldintza eskasak azaleratuz. Zein dira gaurko “irakasleak” baldintzak? Afari truke zabiltzate oraindik? Beste lan bat egin behar duzue derrigorrean? Baduzue prestigio-rik gure gizaratean?**

Euskaraz egiteak automatikoki marginalian kokatzen zaitu, ez gaitzezen engaina, euskaldungoa gutxiengo bat baita Euskal Herrian. Kontu ezaguna da kulturagile guztiak, salbuespenak salbuespen, beste lan batean aritu behar direla nahi ala ez. Panorama honetan, prestigioarena... zirkulu txiki zenbaitetan ezaguna izan zaitezke, baina besterik ez.

♦ **Liburua, besteak beste, Aezkoa hobeto ezagutzeko da, eta bertako negua oso gogorra dela aitatzen duzu; otsaila, bereziki. Egutegia ere berezia daukazu, ezta?**

Aezkoako herriak Euskal Herriko gaurienak dira. Bertakoa da Abaurregaina, 1.000 metrotan dagoen bakarra, eta, on-

dorior, aski hotzak dira neguak. Egutegia horretara egokiturik daukagu. Urteko lehen hilabetea izotzila da, izotzarena alegia, eta gero, udazkenean, hilabeteak aurreratu egiten dira. Adibidez, ez dago irailik, eta bere tokian urria daukagu; urriaren tokian azaroa, eta, ondoren, bi abendu ditugu: azaroaren lekuan "lehen-biziko abendu" eta "bigarren abendu" edo abendu, besterik gabe.

♦ **Otsaila egutegitik kentzeko proposamena ere egin omen zuten zuen aurrekoek!**

Kontu zaharra da. Hotzenetarikoa izanik, ibarreko biztanleak, aetzak, bildu omen ziren batzarrean otsailarekin zer egin erabakitzeko. Pentsatu omen zuten bere egunak gainerako hilabete guztien artean sakabanatzea, baina Joanes Iriartekoak –hemengo Fernando Amezketarra bezalako pertsona bat– ohartarazi zuen hori eginez gero urteko hilabete guztiak kutsa zitezkeela. Otsaila bere horretan uztea erabaki zuten azkenean.

♦ **Liburua irakurtzen hasi eta berehala ohartu nintzen irakurtzen niharduen euskara ez zela orain arte idatzi duzun liburuetan erabili duzuna. Hasieran apur bat kostatu zitzaidala ere aitortuko dizut.**

Pertsona nagusiak mintzo direlarik, Aezkoako euskarari utzi dut testua. Beste gauzen artean, dagoeneko desagertutzat eman daiteke hango euskara, eta euskara hori ere ez da ageri gure letretan. Utzi nahi nuen testigantza hori, Bonapartek eginaraziko katiximak baino zerbait xamurragoa eta interesgarriagoa izan zezan publiko zabalak. Eta, gizona, ez da hain zaila! Euskara da! Segur naiz (eta dagoeneko hala esan didate) gure hizkuntza maite duen orok gustura ezagutuko duela ekialdeko azpieuskalki arkaiko (omen) hori, Bonapartek eta Azkuek hain maitea zutena.

♦ **Zuen amatxirekin hasi eta amaitzen da liburua. Zergatik?**

Amatxiren hitzak, lehenengo aldiz euskaraz egin nionean, iltzaturik gelditu zitzaizkidan gogoan: *pero, ... ¿por qué hablas así mi chico?*. Orduan ez nintzen ohartu esaldi harek erakusten zuen dramaz. Baina, berrogei urte pasa ondoren, esaldiaren garrantzia agerian jarri zait garbiki. Ez nuen dudarik: gure amatxirekin hasi behar zuen liburua eta, biribiltzeko, amatxirekin bukatu behar zuen.

♦ **Amaitzeko, eman Etxera bidean liburua erosi eta irakurtzeko arrazoi bat.**

Liburua Euskal Herri ezezagun bat ezagutzeko gonbitea da alde batetik, eta, bestetik, bere sustraiak berreskuratu nahi dituen belaunaldi baten istorioa kontatzen du. Etorikinen seme-alaba batzuek (Jon Maiak, Sonia Gonzalezek...) kontatu dituzte beren ibilbideak eta sentimenak gure hizkuntza eta kulturari barneratzeko, baina ez zen etorkina izan behar egoera hori pairatzeko. Nik horren lekukotasuna ere utzi nahi nuen.